

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

בראשית

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

פרשת בראשית

- א שעלה עמוד השחר - העליה תבוא דייקא מתוך החושך והנפילה
- ד בראשית ברא אלוקים - ראשית דבר היא האמונה בקל חי
- ו התפלל עליהם - אף השפע המוכן יגיעו רק ע"י התפילה
- ז 'ראשית' חכמה יראת ה' - תחילת כל התורה יראת שמים
- ט עמוד עמוד - עיקר גדולת האדם בעמידתו בנסיונות
- יא דתשרי על עמיה - השפעת חיות ושפע מחודש זה לכל השנה
- יג שבת בראשית - שמחת תחילת התורה וגדולת הימים שאחר שמחת תורה
- יד תחילתה גמילות חסדים - מעלת גמילות חסדים בגופו וממונו
- טו שנקראת ראשית - התחדשות בכלל, ובפרט בעסק התורה

סדר ועימוד:

א.י.ש. אשדוד

טל: 052-7627127

באר הפרשה - בראשית

מקום או זמן שחשכה לו, והוא זועק לעצמו במר נפשו או לי שבשביל שסרחתי עולם חשך בעדי ויחזור העולם לתוהו ובוהו... והוא יושב ובוכה כל הלילה, ידע כי כן הוא מנהגו של עולם, יקבלנו באהבה - ימתין באמונה וכבר בקרוב יעלה עמוד השחר, ויאיר לו מצבו ומעמדו.

וזוה יתבאר מה שמצינו (ירושלמי ברכות ח ה) שבליילה שלאחריו (במוצש"ק) 'נתן הקב"ה בינה בלבנו ונמל שני רעפים והכישן זו בזו ויצא מהם אור וברך עליו', והיינו, שבתוך החשכות יש ביד האדם להאיר לעצמו באש היקוד, ועל סמך אותה בינה שנתן לו הקב"ה באותו הזמן תקנו לומר 'אתה חוננתנו', כי דעה זו היא ה'מבדלת' אצל האדם בין אור לחושך, שיוכל לקיים את ימי האורה דיקא מתוך החשכות².

אלא, שדרכו של יצר לבוא 'להזכיר נשכחות' לאדם - הן כזאת וכזאת עשית, ואל תשכח כי כבר

שעלה עמוד השחר - העליה תבוא דייקא מתוך החושך והנפילה

איתא בחז"ל (ע"ז ת.) 'תנו רבנן, יום שנברא בו אדם הראשון כיוון ששקעה עליו חמה אמר, אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשך בעדי ויחזור העולם לתוהו ובוהו... היה יושב ובוכה כל הלילה, כיוון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא'. והיינו שבראותו שחשיכה באה לעולם הבין שאבדה תקוותו - וכבר אין בידו לשוב ולעמוד מנפילתו בחטא עין הדעת, וכל כך החמירו בו עד שהעולם עומד לחזור ל'תוהו ובוהו'. אך משעלה עמוד השחר וזרח השמש הבין שזה מנהגו של עולם - שאדרבה לאחר נפילה עתיד האור לחזור, ולהאיר לו כאור החמה³.

דבר שפתיים אך למותר, להבין כלפי מה הדברים אמורים לגבי דידן, איש איש בדרכיו והילוכיו, בכל

א. הרה"ק רבי מרדכי מלעכאוויטש זי"ע היה אומר עה"פ (א ב-ג) 'והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום... ויאמר אלוקים יהי אור ויהי אור', כי באם האדם נמצא במצב של חשכות והעדר האורה, ויאמר, אלוקים יהי אור - בוראי האר פניך אלי, אזי אכן שומע אלוקים ומקשיב לקול תחינתו ויהי אור ובאים לו ימים של אורה ושמחה (הובא בתורת אבות).

ב. נוראות מצינו בבריאתו של עולם, כדאיתא בגמרא (שבת פח: חגיגה יג:): על הפסוק (תהלים קה ח) 'דבר ציווה לאלף דור', שהתורה נבראה אלף דורות קודם מתן תורה, (והיינו תתקע"ד דורות קודם בריאת העולם), ומפורש אמרו (בר"ר ג ז) מלמד שהיה [הקב"ה] בורא עולמות ומחריבן עד שברא את אלו. מכאן למד הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל מאמר נורא, דרבים המתאוננים לומר מתוך ייאושם, הנה כבר ניסיתי ולקחתי את עצמי 'כאלף פעמים' ולא הועלתי מאומה, תמיד שבת ליפול... מה עוד יש בידי לעשות, לזה גילו לנו חז"ל מעשי השי"ת שאף הוא 'כביכול' בנה עולמות שנחרבו לאחר מכן, ואעפ"כ שב לבנות עוד עולם ועוד עולם... עד שלבסוף ברא את עולמו שאנו חיים בו כהיום, אף אדם ה'קרוץ מחומר' מה לו שיתייאש - הרי אכתי לא ניסה להתחזק תתקע"ד פעמים, ילמד מבוראו כביכול שלא הפסיק מלבנות עולמו מחדש תתקע"ד פעמים...

ידוע דבר מכתבו של הרה"ק היסוד העבודה זי"ע (ח"ב מכתב ו) וז"ל (בשינוי). אספר לכם מה ששמעתי זו השבוע, בעת מלחמה בשנים הקודמים הגיע דעפעש (טעלעגראם, מברק) אל השר הגדול שהיה יועץ לראש המדינות, שהשונא שבר את כל עיקר יסוד חיזוק המבצר (כלומר - אנחנו בסכנה) מיד נפלה רוח השר בקרבו והיה עצב וזועף בשברון לבו. משנודע זאת לאשתו, מיהרה לנחמו, ותשאלהו, מדוע נפלו פניך, סיפר לה השר על דבר הדעפעש שקיבל, והשיבה היא בחכמה. הנה גם אני קבלתי דעפעש בזו הרגע, ובו נכתבו דברים יותר רעים ומרים מהדעפעש שלך, אמר לה אמרי לי מהו. השיבה לו כתוב בו שאתה אבדת את המוהט (תעצומות וכוח חיות הנפש) שלך, ר"ל שאבדת את התחזקות וגבורות הלב שלך ודבר זה יותר גרעון ונפילה משבירת כל המבצר הנ"ל, ומסיים הרה"ק בינו והתבוננו נא בזאת.

פעם אמר הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע ששמע מאביו הרה"ק האמרי אמת זי"ע (דיבור שהיה לו לחיזוק משך ארבעים שנה) כי הנה כתיב בפרשתו (ו ו) 'וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו' שאין הכוונה שהקב"ה התעצב חלילה וחלילה, שהרי 'עוז וחדוה במקומו' ואין כל עצבות למעלה. אלא שאנשי דור המבול היו שמחים תדיר, כי לא חסר להם מאומה כדאיתא בגמרא (סנהדרין קח.), וידוע מהאריז"ל שע"י שמחה אפשר לבוא לכל המדרגות, וא"א

באר הפרשה - בראשית

עליו להמנע ב'עתיד'. אך כל זאת רק מעט מזער, כהעוקץ שמאחורי הב' שקטנה היא (כע"ז איתא בפרוש 'רבינו יונה' עה"ת לגבי שלא ידרוש מה למעלה וכו')³.

ומפורשים הדברים ב'ספורנו' (ד ו) על הפסוק 'ולמה נפלו פניך, וז"ל. כי בשיש לקלקול איזו תקנה אין ראוי להצטער על מה שעבר, אבל ראוי להשתדל להשיג תיקון לעתיד'.⁴

הוסיפו לבאר עוד בפסוק זה (ז-ו) 'ויאמר ה' אל קין למה חרה לך ולמה נפלו פניך, הלוא אם תיטיב שאת', שכך אמר לו הבורא, אף אם נכשלת

החילות כמה פעמים לעבוד את ה', ובכל פעם נפלת, ומה לך כי תשוב להתחזק... לזה אמרין, הוהר מאד שלא להביט לאחור על הנפילות, ולכן מתחלת התורה הקדושה באות ב' - בראשית, ולא באות א' - הראשונה שבאותיות, להורות לנו מיד ב'תחילת דרכה של תורה ועבודה', שינהג בדוגמת אות ב', שהיא סגורה מכל צדדיה ורק מלפניה פתוחה היא (כראיתא בב"ר א י), כך יביט האדם תמיד רק 'לפניו' ולא 'לאחוריו' - לחשוב מה עבר עליו ובמה נכשל, אך מכל מקום נרמז בעוקץ שבאות ב' 'מאחוריה', כי אין לו להשכיח מעצמו לגמרי את ה'עבר', אלא תמיד יזכרו מעט כדי שידע ממה

לדינים לחול ולשרות עליו בעת שהוא בשמחה, ומכיוון שכן - אף שהשחיתו את מעשיהם ועברו ברית, מכל מקום לא היה הקב"ה יכול להביא עליהם פורענות, על כן התעצב הקב"ה - היינו שהוריד עצבות בלבם של בני דור המבול, ולאחר שהתעצבו בא עליהם המבול (ליקוטי יהודה בפרשתו, ועוד).

איתא בספרי המקובלים שלכל יהודי חקוק שם הוי"ה על פניו (עי' תיקו"ז קל. ובוזה"ק ח"ג רכט:) ואחד האופנים הוא כי עיניו רומזות כל אחת לאות יו"ד (שהרי העין היא כעגול קטן) ויחדיו עולים בגימטריא כ'. הוסף לו את אפו שהוא משוך מעט כמו אות וא"ו יחדיו יעלו לגימטריא כ"ו כגימטריא של הוי"ה ב"ה.

הוסיפו בדרך צחות שכל זה אינו אלא כשהיהודי שמח, אבל אם הולך מיט די נאז אראפגעלזאט (כיניו למי שפניו נפולות) נמשך הוא"ו להיות נו"ן (ענדע נו"ן - נו"ן סופית) ונמחק השם ל"ע...

ג. ואף אם נפל ממדרגתו ישוב להתחדש, כמו שרמזו בתיבת בראשית שהיא נוטריקון ב' - ראשית, היינו ב' פעמים 'ראשית', שלעולם לא יתייאש מלשוב ולהתחדש בטובו בכל יום תמיד, אלא אפילו אם התחיל כבר 'בראשית' ונשבר ונפל יתחיל מבראשית פעם שנייה.

ובזה יתבאר עוד הטעם שהתחילה התורה בב' ולא בא', להורות שאפילו אם כבר אינו אוהב בא' אלא בב'... שכבר התחיל והפסיק יתגבר להתחיל שוב במצב זה מבראשית.

וכן מצינו במסכת מגילה (לא.) שנחלקו התנאים לענין קריאת התורה, חד סבר שבמקום שמפסיק לקרוא בשבת במנחה משם ממשיך בקריאתו ביום שני בשבת, ומשם ממשיך בחמישי ומשם ביום השבת שלאחריה, ואידך סבירא ליה שתמיד מתחיל בתחילת הפרשה - בשבת במנחה, בשני, בחמישי ובשבת שלאחריה, וכן נפסק, ואפשר לומר דבא לרמז לן שתמיד בכל עת אפשר לו לאדם לשוב ולהתחיל תורתו ועבודתו מחדש - מתחילת דבר כלא היה, ואף לאחר שנפל ונסוג לאחוריו יש בידו לשוב לכור מחצבתו - לחזור ולהתעלות.

מענין לענין, אמרו חז"ל בתחילת פרק שירה 'כל העוסק בפרק שירה בכל יום אני מעיד עליו שהוא בן עולם הבא, וזוכה ללמוד וללמד, ותלמודו מתקיים בידו, וניצול מיצר הרע, וזוכה לימות המשיח וכו'', וצריך להבין מדוע הפליגו כל כך באמירת פרק זה דוקא, בפרט שלא נתבאר שם כי אם שירת בהמות חיות ועופות ושרצים, וטפי הוה ליה למימר כן למי שאומר 'שירת הים' שנאמר על ידי משה ובני ישראל, ומדוע נקטו כן דוקא באמירת פרק שירה, הלא דבר הוא, וב'שפתי צדיק' (ריש פר' וארא) מביא משמיה דהרה"ק רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע, דהנה מבואר בחז"ל בכמה מקומות (עי' שבת קנא: עירובין סט: חולין ה:) שהחוטא פוגם בעצמו ומבטל ממנו את הצלם אלוקים והרי הוא דומה לבהמה רח"ל, ולפעמים נכשל אדם בחטא ונמשל לבהמה או לחיה, ויש שהוא יורד למדריגה פחותה יותר והוא נדמה ח"ו לשרץ, מכל מקום 'יתן שיר ושבח להשי"ת באותה בחינה שהוא, על ידי זה יוכל לעלות ממאפל (חשכות) שלו', ואכן הנמצא במדריגה פחותה וירודה ואינו נופל ברוחו אלא מתחזק באמונה ובטחון ומודה ומשבח לבורא כל עולמים על החסדים שעושה עמו, זוכה בשכר זה לכל אותן הפלגות שהבטיחו חז"ל.

ד. כי זוהי עיקר עבודת האדם לקיים בנפשו 'אל תזכור לנו עוונות ראשונים', ותמיד יחזור לעלות בדרך העולה בית קל, וכדבריו של החסיד הנודע הגה"ח רבי בן ציון אפטער זצ"ל שהתורה אמרה על אדם הראשון לאחר שחטא

חשובא (אין האור מאיר אלא מתוך חשיכה). דבר זה הרי הוא בדרך הקליפה החיצונית המרה הקודמת לפרי, כך מסך המבדיל זה קודם למתיקות פירות העבודה. ועל כן היום הולך אחר הלילה (עיי' חולין פג.), כי דיקא לאחר הלילה והחושך יוכל האדם לבוא אל אור היום (ואילו בקדשים הלילה הולך אחר היום, כי כשכבר בא האדם לידי קדושה, שפיר אפשר להתחיל מיד עם האורה כמי שעומד כבר בתוך הפרי).

הנה מנהג ישראל תורה, שמיד בסיום התורה מתחילים פרשת בראשית [האבודרהם (שמחת תורה) כתב בדרך הפשט, שלא ליתן פתחון פה לשמן שבני ישראל שמחים בסיום התורה מפני העול שניטל מעל צוואריהם, וכע"ז כתב מהרש"א בחא"ג (ע"ז יש. ד"ה סליק ספרא) שעל כן נוהגים בכל סיום מסכתא להתחיל מסכתא אחרת, כדי שלא יקטרג השמן], ויש בזה כדי לרמוז שאף בעת

באיזה דבר, ולא 'הקרבת' את קרבן ה' כראוי, ולכן לא נתקבלה מנחתך, עדיין טענה גדולה יש עליך, וכי משום זה 'נפלו פניך', הרי מכל מבשול ונפילה ביד האדם לשוב ולהתעלות יותר ויותר, ו'אם תיטיב' - אם תלמד ממכשול זה את הדרך הנכונה לילך בה ולהיטיב את מעשיך, 'שאת' - תעלה מעלה מעלה יותר ממה שהיית עד עתה.

בל ענין זה רמז הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (צדקת הצדיק יא, ועוד) בפסוק בריש פרשתך, כי 'בראשית' בתחילת העבודה, אזי 'והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום', וידוע שתוהו ובוהו מרמז על מעשיהם של רשעים (בר"ר בנ ה), כי רק כשיתגבר האדם על חשבות זו יבוא אל מתיקות האור כי טוב, וכדאמרו (זוה"ק ח"ב קפד.) 'ליבא נהורא דנפיק אלא מגו

בעץ הדעת (ג ז) 'ויתפרו עלי תאנה', 'תאנה' הוא 'פייג' (בשפת האידיש), ויש לה גם משמעות בלשון העם 'א פייג' - למי שאינו מתפעל מדברי חבירו עליו ומורה לו בהנחת אגודלו בין פרקי אצבעותיו - אינני מתפעל מדבריך כלל וכלל, והנה מבואר בתוס' (סנהדרין ע: ד"ה בה) שכל האילנות היו דוחין אותו שלא יתקרב אליהם, ולכך תפר לעצמו עלי תאנה, ואמר לכולם 'א פייג' 'א פייג', אינני מתפעל ממכם, ולא אתעצב אל ליבי אלא אתחיל מראשית הדרך בהתחדשות ביתר שאת ועוז.

וכן כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' וז"ל, ותפקחנה עיני שניהם וגו' [ויתפרו עלי תאנה]... לאחר שעברו רצונו ית' מיד הרגישו מה שעשו, וראו כי ערומים הם, שנשארו בערום וחוסר כל, בלי מצוות - שכל עבירה ההנאה ממנה היא רק לשעתה, ואח"כ מתחרטים ומרגישים כאב לב ע"ז שלא יכלו להתגבר על התאוה. ויעשו להם חגורות - שלקחו עצמם להתחזקות ולתקן בתשובה, כמו שאומרים, זיך אונטער געגארטל'ט, לתקן מעשיהם מעתה ולכנות עולמם מחדש. כי בנפילת הרוח אי אפשר להגיע לכולם, רק ע"י שמחה והתחזקות.

וכך אמרו לרמז ב'טעמי המקרא' שעל הפסוק (ה כט) 'זה ינחמנו' - גרשיים ואח"כ תלישא גדולה, כי צורת הטעם גרשיים הולך לאחוריו ב' פעמים, ואת כל אשר כבר היה עליו ל'הפרד ולהיתלש' מזה ומעתה לחשוב ולהתבונן רק ב'הוה'. הגה"ח רבי גד'ל אייזנער זצ"ל היה אומר אינני מפחד כל כך מהעבירה אלא עיקר פחדי הוא מה'גוררת'... אל מה שנגרר האדם אחר העבירה, שהעבירה גוררת עבירה, ותוצאותיה מי ישורנה.

סיפור נורא סיפר הרה"ק מרוז'ין זי"ע, להצאר הרוסי היתה מחלה נוראה הנקראת 'מחלת הרדיפה', והיינו שבכל עת וזמן דימה בנפשו שיש 'רודפים' אחריו בכדי להרגו, ולכך כל אימת שהיה יוצא לדרכו היו מעמידים שומרים על אם הדרך לשמור לבלתי יעברו שם אנשים בעת עבור הצאר ימ"ש, זמן רב קודם עברו כבר היו השומרים ממתניים על הצאר ובעברו היו מראים לו שהדרך פנויה, פעם אחת הרגיש אחד מהשומרים שהוא צמא מאד אחר שכבר המתין זמן רב למאד, וכבר לא יכול היה להתאפק ובראותו נהר בסמוך לו התפשט חיש קל ממלבושיו וקפץ אל תוך המים, בעודו בתוך המים שמע היאך פעמי מרכבתו של הצאר מתקרבים מאד, מיד ניתר מן המים אף שלא היה סיפק בידו להתלבש בבגדיו ונעמד כך על משמרתו, משהגיע הצאר וראהו, חרה אפו על חוצפתו הרבה לעמוד כך לפני המלך, ענה השומר בקידה, אכן אין זה מן הכבוד לעמוד כן, אך האם משום זה יצטרך חלילה הצאר להתעכב בדרכו, כשמוע הצאר את דבריו נחה דעתו. סיים הרה"ק מרוז'ין ואמר, הנה אדם הראשון לאחר שנחבא מאביו שבשמים הסביר את עצמו ואמר (ג י-יא) 'את קולך שמעתי בגן ואירא כי עירום אנכי ואחבא', - נשמתי ערטילאית לאחר שעברתי על רצונך, ועל כן התביישתי ממך ונחבאתי, אמר לו הקב"ה 'מי הגיד לך כי עירום אתה', מי אמר לך שזוהי סיבה מספקת לפרוש מעבודתי, כי אפילו מי שעירום ועריה מכל מצווה ואין בו לא תורה ולא קדושה, עדיין עבודתו חביבה עד מאד לפני כסא הכבוד.

באר הפרשה - בראשית

בתיב בפרשתן (ד טו) 'וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו'. ביאור נפלא ביאר הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע (דברי שלום קודינב), כי הנה המאמין באמונה שלימה בבורא יתב"ש לא ישבר לבו מכל אשר יקרהו, אם בהפסד ממון או בשאר מיני היוק והפסד שנעשה לו על ידי רעהו, בידעו שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה (הולין ז:), נמצא שלא פלוגי עשה זאת, וגם חלילה מלומר שמעצמו נעשה המעשה, אלא הכל 'בדבר ה' נעשה' - לטובתו השלימה^ט, וזה ביאור הקרא וישם ה' לקין אות - 'אות אמונה' הטהורה, וממילא לבלתי הכות אותו

הסיום עיקר השמחה היא על העתיד - שכל אחד מקבל על עצמו ומתחיל מ'בראשית' כשפניו לפניו ולא לאחור, ומעתה ועד עולם יהיה חפצו בתורת ה'.

בראשית ברא אלוקים - ראשית דבר היא האמונה בקל חי בפרשתן (א א) בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ^י. ביאורו צדיקים, בראשית - ראשית כל דבר, על האדם לידע שברא אלוקים את השמים ואת הארץ - שאבינו רוענו ברא את השמים והארץ וכל צבאם, והוא בורא ומנהיג לכל הברואים, ומשגח על כל הנעשה בעולם בהשגחה פרטית^י.

ה. מספרים על חסיד אחד, שניגש אל הרה"ק מקאצק זי"ע והתאונן בפניו על שאין לו במה לשמוח בשמחת התורה, שהרי לב יודע מרת נפשו שבמשך כל ימות השנה לא למד כהוגן, השיב לו הרה"ק עיקר השמחה היא על מה שמתחילים את התורה, שהרי אין בריה בעולם שתאמר זכיתי לבי לסיים את התורה... אמנם על 'להבא' ביד כל אחד לקבל על עצמו, ממילא ה'שמחה' שייכת לכל. אף הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע אמר, שהשמחה ביום שמחת היא ההכנה לקבלת התורה לכל ימות השנה.

באופן זה ביאר הרה"ק משינאווא זי"ע, מדוע קוראים פרשת בראשית תיכף אחר הימים הנוראים, לרמז דמאי דהוי הוי, ועתה פותחים ומתחילים מבראשית (דף חדש), ותפקיד האדם להסיח דעתו מן העבר ולהשים מגמתו על העתיד. ובשם הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע מתאמרא כיו"ב, כי לפעמים כאשר חלפו ועברו הימים הנוראים עושה האדם חשבון הנפש ורואה שלא ניצל את הימים הנוראים כהוגן, לפיכך מזכירים לו שהיום 'שבת בראשית' ומתחילים את הכל מחדש, לכן אל יתייאש מן העבר רק יתחיל הכל מחדש ויהיה ה' חלקו ונחלתו.

ו. מענין לענין, ברש"י פתח דבריו 'בראשית' - אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה וכו', כתב הט"ז (בספרו 'דברי דוד' על התורה), וז"ל, נהירנא כד הוינא טליא ראיתי כתב אחד ישן נושן מאד ביאור רש"י, כתוב בו שזה המאמר בשם ר' יצחק שמביא רש"י אינו מוזכר בשום מדרש או תלמוד, ומה שאמר 'מה טעם פתח בבראשית' הוא מדרש ולא דברי ר' יצחק, אלא שזה ר' יצחק היה אביו של רש"י ולא היה למדן גדול, ורש"י רצה לכבד אביו ולהזכירו בתחילת חיבורו, ואמר לו, שאל איזו קושיה ואכתוב אותה על שמך, והקשה לו סתם למה התחילה התורה בבראשית... כך ראיתי שם. אלא מה שכתב שר' יצחק אביו של רש"י לא היה למדן גדול, זה אינו דפרק בתרא דעבודה זרה מביא רש"י פרוש על הגמרא וזה לשונו: לשון אבא מורי מנוחתו כבוד, והוא נראה, עכ"ל (עכ"פ, למדנו כאן פרק נכבד בהלכות כיבוד אב ואם).

ז. איתא מהרה"ק רבי מאיר הגדול מפרימישלאן זי"ע (הובא בברית אברם להרה"ק מזאלאזין זי"ע בפרשתו, ובשפתי צדיקים בשם הרה"ק מאפטא זי"ע) שתיבות 'בראשית ברא אלוקים את' - הם ר"ת בבא"א, לרמז על הפסוק 'בך בטחתי אל אבושה' (תהילים כה ב), וכן 'אשרי אדם בוטח בך' (שם פד יג), ולכן התחילה התורה בתיבות הללו לומר שזהו עיקר ותחילת מהות האדם - לבטוח בה' בכל עת ובכל שעה.

ח. ברש"י כתב בריש דבריו, 'בראשית' - מה טעם פתח בבראשית... ביאר הרה"ק ה'קדושת לוי' זי"ע, שהוא כעין המדבר ומפליג בדבריו, מה טעם - כמה טעם ומתיקות יש לפותח בבראשית - כלומר שחי באמונה שהוא

אלוקינו שברא שמים וארץ והוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים (עפ"י דבריו הובאו בתפארת בית לוי, בילקוט קדו"ל). ט. את הדבר המשילו להאי גברא שהיה במקום אשר מחשיכים את האור ומציגים על גבי הכותל מחזות שונות, אך מכיוון שלא ראה האיש את המחזות בבירור, העלה את 'האור' בכדי שיוכל לראות היטב, מובן לכל בר דעת שכך כבר לא נראו המחזות כלל, ונתגלה שהכל היה 'דמיונות' ולא דברים חיים אמיתיים. ומכאן לנמשל, פעמים נראה לאדם שהסתיר הבורא את השגחתו ממנו וכדו' משאר דמיונות, עצתו - אמונה, שיאיר לעצמו במאור האמונה, וממילא יראה שאין כאן 'לא דובים ולא יער', אלא הבורא משגיח עליו בהשגחה פרטית מעולם, ללא שום שינוי, אלא שהוא החשיך לעצמו בקושיותיו וספיקותיו, אין לו אלא להאיר לעצמו באמונה וחסלת פרשת הייסורים.

בעולם אפילו תנועה קלה ואפילו צעדי רגליו ספורים בהשגחה, ואפילו עשרת אלפים צעדיו והילוכו של אדם הכל הוא בהשגחה פרטית, כמו שאנו מברכין בכל יום בשם ומלכות ברכת 'המכין מצעדי גבר'², אזי על ידי אמונה זו ניצול ממרה שחורה ועגמת נפש... כי על ידי שמאמין ששום דבר בעולם אינו נעשה על ידי רצונו של אדם רק הכל בהשגחה מן השמים, ממיילא לא יבעום ולא יתקצף ולא יהרהר'³, עכ"ל.

המאמין בכל עת אשריו בעולם הזה ובעולם הבא⁴, כי באמונתו יחסוך מעליו כל כאב לב הבא

כל מוצאו - שלא יכהו לבו בכל דבר שימצאהו, כי ידע ויכיר שהכל מאתו יתברך שמו'.

וכך רמו לה הרה"ק ה'תולדות יעקב יוסף' זי"ע (כתנות פסים בהר, עמו' כז, בדפ"ו) בכתוב (תהלים קמד יד) אלופינו מסובלים. כי על ידי שיאמין ב'אלופו' של עולם, שיש מנהיג לבירה, ואין דבר בעולם שנעשה שלא בציווי הבורא, על ידי זה מסובלים - יהא בידו לסבול הכל"א.

איתא מהרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (בשלה ד"ה וירא) וז"ל. 'וכשהאדם מאמין שאין מקרה בעולם, רק הכל בהשגחה פרטית מן השמים, ובל ההווה ומתרגש

י. בגמרא (ברכות ט). איתא שמעשה ובא הלל הזקן לעירו ושמע קול צווחה בעיר ואמר מובטח אני שאין צווחה זו בתוך ביתי. ולכאורה מנין היה לו זאת, ביאר הגאון אלמושנינו ז"ל חד מקמאי (הובא בביאור משפט צדק לתהלים יט) שהלל הזקן לימד את בני ביתו 'דרך אמונה' - שיקבלו כל אשר יארע עמם באהבה, ושלא יצעקו בשום מצב שהוא, ולכך כששמע קול צווחה בעיר היה בטוח ואמר 'אין זה בתוך ביתי' - כי הם אינם צועקים אפילו במצב קשה. יא. פעם שאלו את חתנו של הגה"ק החפץ חיים זי"ע, ממה התפעל ביותר מתוך כלל הנהגותיו של חותנו הקדוש, ויען ויאמר, הדבר המפליא ביותר היה יישוב דעתו ושלוות נפשו בכל עת ובכל זמן, ואף בשעות קשות כשבאו עליו ייסורים וכדו', ושלוות נפש זו באה לו מתוך תוקף אמונתו בהנהגת ה' את כל העולם בטובו בחן בחסד וברחמים. הוא היה אומר, לבאר בסדר ההושענות (בפיטו 'אדמה מארר') 'הושענא דגן מדלקת...חיטה מחגב... נפש מבהלה', שכל הנאמר שם שווים במהותם, וכמו שכל בר בי רב יודע שה'דלקת' עוקרת ומשחיתה את ה'דגן' שבשדה, וכן חגבים אוכלים ומאבדים לגמרי את החיטה, כך ממש - הבהלה מכלה ומשחחת נפשו של אדם. יב. וכתב שם וצריכין להאמין בזה מאד שלא תהיה חלילה ברכתו (המכין מצעדי גבר) ברכה לבטלה... כך כתב ה'רבינו יונה' (אבות ב ט) על דברי המשנה 'צאו וראו איזו דרך טובה שידבק בה האדם, רבי אלעזר אומר לב טוב' דהיינו הסבלן שאינו קצר רוח, ומתרחק ממידת הכעס ומשיב במענה רך, ואף אם יעשו לו איזה עוול, יסבול ולא יהיה לו מרירות מזה - כי חכו ממתקים וכולו מחמדים. ועל מידה זו אמר רבי יוחנן בן זכאי 'רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם', כי האדם שיש בו מידה זו של סבלנות טוב הוא גם לחבריו ולשכניו ולכל העולם (עכ"ל).

יג. הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע היה אומר שמה שהאדם תולה בעצמו לאמר אזי לי שגרמתי לעצמי בידים הפסד פלוני, או מאשים את עצמו שטעה בפעולה פלונית שגרמה לו להפסיד כך וכך, מחשבות אלו וכיוצא בהם, אינם כי אם כפירה בהשגחה פרטית. כי באם ידע האדם שלית ליה מגרמיה כלום, אין לו שום כוח ושום יכולת, שוב לא יחשוב על עצמו כל כך, אלא ידע שהכל ממעל בא לו.

הרה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע (הובא באמרי פנחס ח"א שער אמת ואמונה אות מב) היה אומר על מאמרם ז"ל (נדרים ט): 'רשעים מלאים חרטות', ולכאורה צריך ביאור דאם הם מלאים בחרטה על מעשיהם הרעים הרי כבר אינם 'רשעים', אלא בעלי תשובה. וביאר שהכוונה היא שכשיארע לאיש איזה הפסד - הצדיק מאמין כי מה שעלה בידו אינו אלא מן השמים... אבל ה'רשעים' מלאים חרטות, ותמיד יאמר אזי לי שעשיתי כך וכך שמזה נסתבב לי ההפסד... הגרי"ז מבריסק זצוק"ל היה אומר, שהאומר 'איבדתי מעות ברחובה של עיר מאחר שנהיה לי חור בכיס בגדי, ומשם נפלו מעותי' שוטה הייתי שלא תפרתי וסגרתי את החור מיד כשנפער, הרי זה כפירה בהנהגת ה', אין לו אלא לומר מאחר ורצה הקב"ה שאאבד את מעותי על כן נתהווה לי חור בכיסי.

יד. צא ולמד בכוחה של אמונה בתמימות, וסיפר הרה"ק הרמ"ח סלאנים זי"ע ('מאמר מרדכי' עמ' שמ"ב - שמ"ג) על שני ידידים חסידי עליון ויושבי על מדין, שהסכימו ביניהם שהראשון מהם שיעלה השמימה יתגלה אל רעהו בחלום ויספר לו מה שאירע למעלה בדינו, ואכן הראשון מהם שנלקח לבית עולמו הגיע לאחר זמן בחלום אל רעהו, ויספר

באר הפרשה - בראשית

בזכות זה ריחם עליו הבורא, ושם עליו אות רושם דקרושה על מצחו, כשכר על האמונה, והיא אשר האירה את זיו פניו.

לו לאדם מקנאה^{טו} תאוזה וכבוד, כי יודע הוא שאין ביד אדם שום כח לקחת מעמו מאומה (וחסך בזה את ה'קנאה'), ולא לתת לו מאומה (ובזה מונע מעצמו רדיפת ה'כבוד'), ואי אפשר לו לקחת לעצמו איזה הנאה אם איננה קצובה עבורו מן שמיא (ובזה חוסך את ה'תאוזה').

התפלל עליהם - אף השפע המוכן יגיעו רק ע"י התפילה

בפרשתן (ב ה), 'ואדם אין לעבוד את האדמה', וברש"י, 'ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים^{טז}. מכאן למדנו כי כך העמיד הקב"ה אופן בריאתו של עולם - השפע מוכן לבני העולם, ומכל מקום לא יגיע לידיהם עד שיתפללו על כך. וכלומר, אף שנכון הדבר שהקב"ה מכין מזון לכל בריותיו, גם כל צרכיהם משפיע עליהם, מכל מקום לא יחסך האדם בתפילתו לפני ה' על כל צרכיו ועל כל צרה שלא תבוא, כי לא ישיגנו השפע המוכן לו אם לא על ידי התפילה".

ולא עוד, אלא שעיקר בריאת 'כח הדיבור' לאדם, היה בכדי שישפוך שיח בתפילה ובקשה לפני מלך

ויזכה להיות שמור ב'שמירה מעולה', כי 'שומר ה' את כל אוהביו' - המאמינים ושמים מבטחם בו, וכמו שנאמר (ירמיהו יז ז) 'ברוך הגבר אשר יבטח בה', וכך כתב ה'אור החיים' הק' זי"ע, לבאר הכתוב בפרשתן (ד יד-טו) שאמר קין להקב"ה 'והיה כל מוצאי יהרגני', וענהו השי"ת 'לכן כל הורג קין שבעתיים יוקם וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו כל מוצאו'. ו'אות' זה הוא כמשפט הנהוג אצל מקיימי מצוות שנרשם על מצחם אות בזכות המצווה (וזה"ק ויקרא מז:), ואיחא במכילתא (על הפסוק (שמות יב יג) והיה הדם לכם לאות) ש'אות' זה הוא ל'שמירה' עליהם, ובמה זכה לאות שמירה כזאת - רק אחר שהודה ואמר 'לכן כל מוצאי יהרגני' - שהכיר בעצמו שאם יסיר הקב"ה את שמירתו מעליו לא יוכל עמוד אפילו שעה אחת נגד המזיקים.

לו שבעמדו לפני כסא הכבוד דנו את כל מעשיו בהאי עלמא ונמצאו מתוקנים, זולת עוון אחד של שוחד שאחד מהנידונים אצלו הכניס מטבע בכיס מעילו והעלים עינו מכך, ועל כן פסקו עליו גיהנום, אך הוא צעק שאינו רוצה להיות שם, ופסקו את דינו - שנתנו לו פטיש קטן והעמידוהו בפני בנין גדול וחזק, ואמרו לו שיהרוס את כל הבנין ובה יבוא על תיקונו, אמר אותו חסיד אל ליבו איככה אוכל לשבר בנין גדול זה עם הפטיש הקטן, הלא הדבר יקח לי חדשים וגם שנים, אך מיד חשב לעצמו מפני מה קיימתי תורה ומצוות בכל ימי חיי, מפני מה הנחתי תפילין, למדתי והתפללתי, הלא רק בכדי לעשות רצון יוצרי וקוני, אם כן גם עתה אעשה הכל רק לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו, ובמחשבה זאת נתן מכה אחת על הבנין, ותיכף ומיד נפל כל הבנין הגדול, ונפטר מן הדין.

מעובדא זו נלמד עד כמה חשובה מעלת התמימות בעשיית רצון הבורא, עד שאפילו בעולם העליון בכוחה לשבר בניינים רמים וגבוהים, כ"ש שבהאי עלמא בכח האדם לשבר ולהרס את כל בנייני והררי הצרות, ולצאת מכל צר ומיצר, על ידי אמונה פשוטה בתמימות בבורא כל עולמים.

טו. אומר היה הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (אמרי הרי"ם נח, ד"ה ארור כנען), שמצינו שקין הרג לאחיו הבל על שקינא בו כמה שנאמר (בד ד - ה) 'וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ויחר לקין מאד', א"כ בוא וראה כוחה של קנאה, דהרי קין והבל היו שני אחים יחידים בעולם נמצא שכל אחד מהם היה 'בעלים' על חצי עולם, ומה שייך קנאה אצל מי שחצי העולם שלו... ואעפ"כ גברה קנאת האחד ברעהו עד כדי רציחה...

טז. כתב המהרש"א (קידושין ח"א כט:): שנס המתרחש על ידי תפלה לא חשוב נס לענין 'מנכין לו מזכיותיו' (עי' שבת לב:) כי כך טבע הקב"ה בבריאה שהנצרך לאיזה דבר יתפלל ויוושע, ואין בזה כל נס.

ידועים דברי הגה"ק החזו"א זי"ע בענין חובת ההשתדלות, שעיקר ההשתדלות היא התפילה, אלא שלפעמים נדרש מן האדם גם לעשות פעולה בפועל, אבל לעשות הפעולה ולא להשתדל בתפילה באופן זה בוודאי לא עשה את המוטל עליו לעשות ולא יצא ידי חובתו (מעשה איש ח"ז קג).

יז. הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע (חידושי הרמ"ל אות פח) ביאר את התפילה 'ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת', ולכאורה מדוע עלינו להתפלל ע"ז שבוודאי השי"ת אינו מקפח שכר כל בריה. אלא ביאורו, דמן השמים

אין בו כלום אינו אדם כלל רק בע"ה בתמונת אדם. והוא מבואר עפ"י הכתוב 'נעשה אדם', ופירשו בזהר"ח שהקב"ה אמר לכל הבריאה כולה נעשה כולנו יחד אדם - שכולנו נשתתף בבריאתו, היינו שכל אחד יתן לאדם מטבעו ותכונתו, שהשור יתן בו תכונת שור והארי יתן בו תכונת ארי והנחש תכונת נחש וכו', ונמצא כי אדם אחד הוא 'עולם קטן' הכולל בתוכו תכונות כל הנבראים העליונים והתחתונים, וא"כ כוחותיהן של כל חיות רעות שבעולם נכללו באדם ואין לך חיה רעה נוראה בזו, ולבד זה הלא יש לאדם כלי משחית אשר אין לשום חיה בעולם והן 'הדעה והדיבור'. ומאחר שלחיה אחת שורפת צריך לקושרה בשלשלת של ברזל כמה שלשלאות צריכות לעצור בעד חיה נוראה בהאדם, וכשברא הקב"ה את האדם וראי ברא גם השלשלת לקושרו שלא יחריב את העולם. ומה היא השלשלת הזאת - זוהי יראת ה', אשר רק היא לבדה בכוחה לעצור את האדם שלא יהא כחיה שורפת, וזולתה לא תועיל שום תחבולה בעולם לשמור את האדם מלהזיק, ואף אם יהא חכם ופילוסוף כאריסטו לא תעמוד לו חכמתו בעת יתקפהו יצרו, כמו שאמר אברהם לאבימלך

שומע תפילה, כדכתיב בבריאת אדם הראשון (ב ז) 'ויהי האדם לנפש חיה' ובתרגום, 'והות באדם לרוח ממללא', נמצא שכל חיותו של האדם נקראת על שם 'רוח ממללא' שניתן לו, והרי עדיין לא היה לו עם מי לשוח (שעדיין לא נבראה חוה), אלא וודאי, דפיו נברא בכדי שיתפלל לפני בורא עולם.

'ראשית' חכמה יראת ה' - תחילת כל התורה יראת שמים בפרשתן (א כו) 'נעשה אדם', כתב הגאון רבי אלחנן וואסערמאן זצוק"ל (קובץ הערות יבמות עמו' 150) על הפסוק (קהלת יב יג) 'סוף דבר הכל נשמע את האלוקים ירא... כי זה כל האדם' וז"ל. הכונה בזה, שלא יעלה בדעתך לאמר כי יראת ה' היא 'מעלה' באדם, ומי שאין בו יראת ה' הוא ג"כ אדם אלא שחסר לו מעלה הצריכה, ע"ז בא הכתוב להשמיענו שאינו כן, כי מי שאין בו ירא"ש אינו אדם כלל רק בעל חי 'כי זה כל האדם' וזולת זה אין לו מדרגת אדם. ואיכות האדם תלויה רק במדת ירא"ש אשר בקרבו - אם מעט ואם הרבה, היינו אם יש בו ירא"ש במדה מרובה הוא אדם גדול ואם במדה מועטת הוא אדם קטן, ואם

אין נותנים רק בהתעוררות מלמטה - בתפילה, וצדיקים אלו שבוטחים כל כך בה' עד שאינם מתפללים על כך, עליהם יש לנו לבקש ותן שכר טוב...

בדרך משל ומליצה אמרו, מעשה בתינוק שאמו הפקידתו בידי הבייבי סיטער (שמרטפית) והיה התינוק בוכה לגודל רעבונו, ותיטול הבייבי סיטער את הבקבוק שהכינה האם למאכלו ותשימהו בפי התינוק, אך הלה הגביר בכיו וזעקותיו עד לב השמים... ואין איש יודע על מה יצא הקצף והבכי, מכיוון שכן אף הבייבי סיטער פתחה בבכי אחר שלא ידעה להשית עצות בנפשה, כך נמשך הבכי למשך כמה שעות... עד... ששבה האם לביתה וראתה את הנעשה, נטלה את הבקבוק וראתה שלא ניקב החור בראש הבקבוק - והיאך יאכל התינוק, נקבה האם חור קטן הכניסה הבקבוק בפי התינוק שמיד אכל את מאכלו ואחר גמרו נרדם וישן שנת ישרים וליהודים הייתה אורה... והנמשל פשוט השפע מוכן ברוב טובה אלא שעל האדם לנקב בעצמו את ה'חור' דרכו יריקו עליו את השפע הגדול, ונקב זה היא התפילה...

ואף ב'רוחניות' הדברים אמורים שא"א לו להשיג מאומה בלא שתקדם לה תפילה, וכן רימוז הגאון רבי יוסף חיים זאנענפעלד זצ"ל שהפסוק הראשון שבתורה 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' - פתח באות ב' ומסתיים באות צ', והפסוק האחרון שבתורה 'ולכל היד החזקה... לעיני כל ישראל' פותח באות ו' ומסיים באות ל', יחדיו עולים לתיבת 'בצל' - היינו תפלה. כי בין בתחילת לימודו (להבין ולהשכיל) בין בסופו (שיתקיימו הדברים בידו) צריך להרבות ולהפציר בתפילה ותחנונים לפני השי"ת שיזכה לראות סייעתא דשמיא בעמלו.

ונרמז כן בפסוק (בראשית יד כב) 'ויאמר אברם וגו', הרימותי ידי אל ה' קל עליון, ותרגום אונקלוס 'ארימית ידי בצלו קדם ה'', והיינו שלעולם צריך האדם לפרוש כפיו בתפלה, ואף בשעה שעוסק בתורת 'קל עליון' ובדברים העומדים ברומו של עולם, ירבה בתפלה ויצליח ה' דרכו.

יח. בספר אור אלחנן ח"א עמ' ק"פ ציין לילקוט ראובני בראשית א כ"ו שהביא בשם מדרש שכינס הקב"ה כל עליונים ותחתונים שיתנו כ"א מעצמו לבריאת האדם כדי שיהיה בו חלק מכולם, וכן הביא ב'נפש החיים' ש"א פ"ו מאמרים רבים מהזוה"ק על דרך זה.

באר הפרשה - בראשית

'בני אלוקים' אלו אנשים פשוטים, ואעפ"כ מכיוון שלא שמרו על עיניהם יצא מהם 'דור המבול', ואילו נח ניצל מאחר 'ונח מצא חן בעיני ה' - שקידש את עיניו לה', ע"י ששמר על עיניו מלהסתכל במה שאינו ראוי לו לראות בזכות זה זכה ל'את האלוקים התהלך נח' - כמו שאמר (רש"י ויקרא כו יב) 'אטייל עמכם בגן עדן' כ"א.

ובך ביאר האור החיים הק' (ו ג), על הפסוק 'ויאמר ה' לא ידון רוחי באדם', שעד דור זה היה הקב"ה מוכיח את ברואיו בדברו עמהם, כגון ויאמר ה' אל הנחש (בראשית ג יד), אל האשה אמר (שם טו) ולאדם אמר, וכן בקין והבל, ונמצאו כל הברואים כולם במדרגת הנביאים, אך ויהי כי 'החל' האדם - כשהתחילו לקלקל בעיניהם אלו או נתחללו, ולא אבה הש"ת להכירם כלל כמו שנא' 'לא ידון רוחי באדם' והביא קץ כל בשר על פני הארץ.

גדול שכרה של 'יראת שמים' בדכתיב (תהלים לא כ) 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך', ואמרו חז"ל (ברכות ו:) 'כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה', וכן נמי מצינו ב'של"ה' הק' על הפסוק בפרשתן (ה כד) 'ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו כי לקח אותו האלוקים', שהנה בתוס' (יבמות טו, ב בד"ה פסוק) תמהו מצד אחד מצינו כי בפיוט שיסדר ר"ת 'נער משרת' (ויצר לשמחת תורה) איתא שמלאך מט"ט הנקרא 'שר' העולם הוא הנו חנוך, שהקב"ה הפכו להיות שר העולם. ואילו במק"א מצאנו (הולין ס. ועי' תוס' שם) דבששת ימי בראשית

(להלן כ יא) 'רק אין יראת אלוקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי' והכוונה 'רק' שזולת יראת ה' לא היו חסרים שום מעלה בחכמה ומדת דרך ארץ, וכ"ז לא יועיל אם אין בהן יראת ה' (כן מוכח בב"ר לו א), עכ"ל.

וכבר אמרו לרמזו בדרשת חז"ל (ע' זוה"ק ז:): בראשית בשביל ראשית חכמה יראת ה', כי תחילת דבר על האדם להיות 'ירא שמים' בכל דרכיו וענייניו, ועבור זה ברא הקב"ה את העולם כולו.

ומעיקרי יראת ה' - שישמור עיניו ולבו בטהרתם לפני ה', מחמת יראתו יתברך - שלא לתור אחרי לבו ואחרי עיניו, וכפי שאמר הרה"ק רבי צדוק הכהן זי"ע (פרי צדיק בראשית א) לבאר בדברי חז"ל (ברכות ה.) 'מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד', שאין הכוונה רק על מי שלומד ההלכה, אלא למי שמקיים ההלכה, וכגון המהלך ברחוב ושומר עיניו מראות ברע, זה נכלל בכלל אין לו להקב"ה בעולמו אלא יהודי זה המקדש ארבע אמותיו, ובנפש בזאת שורה הקב"ה?.

אף בפרשתן מצינו כי כל גזירת מיתה באה לעולם על ידי 'מראה עין', כמו שנאמר (ג ו) 'ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה היא לעיניי'.

לאידך, המתגבר על עצמו ושומר עיניו יזכה לאור הגנוז ושפע רב עד בלי די, וכמו שכתב הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע (בפרשתן) על הפסוק (ו ב) 'ויראו בני אלוקים את בנות הארץ, שלפי כל הפירושים לא היו

יט. הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (שש"ק ח"א תעב) עה"פ (ג א) 'ויאמר אל האשה אף כי אמר אלוקים לא תאכלו'. וז"ל בתנועה קלה יוכל אדם לקרר את חבירו מעבדות הש"ת, כי אצל הנחש כתיב אף כי אמר אלוקים לא תאכלו - שהנחש אמר לחוה 'אף כי אמר אלוקים' - וואס איז דען אז הש"ת האט געזאגט (מה בכך שאמר אלוקים) מיד נתקררה דעתה ואכלה מעץ, עכ"ל. מכאן תלמד 'קרירות' עד היכן מגעת.

כ. מתאמרא משמם של אדמו"ר"י בית ליובאוויטש שהיו אומרים, ש'נבדל' (היינו מלאך עליון או נשמת צדיק הנמצאת כבר בגן עדן) מקנאים ביהודי החי בעולם הזה בשעה שנלחם עם יצרו לשמור את עיניו בלכתו ברחובה של עיר. וזה לשון הרמב"ם בספר היד החזקה (הלכות תשובה ד ד) 'והוא אינו יודע שראיית העינים עוון גדול שהיא גורמת לגופן של עריות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'.

וכך פירשו צדיקים בדרך צחות בלשון חז"ל (קה"ר א לב) 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו', שעדיין לא מת אדם משבירת (חציית) תאוותיו, ואף אם בעיני בשר נדמה לו שאם לא יאכל מאכל פלוני או לא יתענג תענוג פלוני יסתכן ותצא נשמתו ממנו, ידע נאמנה שאין כן הדבר, ולא יקרה לו מאומה, רק היצר הרע נדמה לו כהר גדול (עיי' סוכה נב.), והכל דמיון בעלמא.

כא. וכן רמזו קמאי בסמיכות סיום התורה לראשיתה 'לעיני כל ישראל - בראשית', כלומר, 'ראשית' דבר על האדם להתחזק ולשמור מכל משמר את 'עיני כל ישראל'.

תמיהה רבתי יש כאן, וכי מה טובה יש בכריאת היצר הרע המסית ומדיח אותנו יומם ולילה מעבודתו יתברך, ולא עוד אלא שמכנים אותו 'טוב מאד' שהוא טובה גדולה יותר מן היצר הטוב. ומבאר עפ"י דברי 'מהר"ם אלמושנינו' זי"ע (בביאורו לקהלת פ"י) שהשופך מעט מים על אש גדולה, לא די שלא תכבה האש אלא אדרבה היא מתלקחת ביותר, והכי נמי, ע"י התגברות על היצר הרע מתגבר וגדל כח הטוב שבו, ואלמלא יצה"ר ונסיונותיו היה האדם מהלך שאנן בשלוה ולא היה מתגבר ומתעלה בו כח הטוב. ובזה יתפרשו שפיר דברי המדרש - 'טוב' זה יצר טוב, כי אכן 'טוב' הוא כשמו - יצר ה'טוב', אמנם 'טוב מאוד' זה יצר הרע, כי מחמתו תגדל הלהבה של צד הטוב שבו, על כן לא תיפול רוח האדם בקרבו בראותו את גודל הנסיונות שמביא לו היצר^{כג}, כי אדרבה דייקא אלו הנסיונות יגבירו ויתמידו את צד הטוב שבו ללא גבול וקץ^{כד}.

פתח שר העולם ואמר ישמח ה' במעשיו, ובוודאי שאו עדיין לא היה חנוך חי וקיים. מבאר השל"ה הק' (היי יט, עשרה מאמרות מאמר ב') כי אין כאן סתירה ואפשר לקיים שניהם, כי אכן בתחילת הבריאה יצר הקב"ה מלאך קדוש והוא שר העולם, ולאחר כמה דורות נולד חנוך. והנה חנוך היה חי בדור המבול בו השחית כל בשר את דרכו על הארץ וכולם נדבקו בזוהמא רבה, ואילו הוא שמר על עצמו בקדושה ובטהרה, ובשכר זה לקחו הקב"ה והכניסו בתוך אותו מלאך טהור ומעתה נהיה חנוך לשר העולם.

עמוד עמוד - עיקר גדולת האדם בעמידתו בנסיונות

בפרשתן (א לא) 'והנה טוב מאד', ובחז"ל (ב"ר ט ז) טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע^{כג}, כתב ומבאר ה'שב שמעתתא' (בהקדמה אות ו'), דלכאורה

כב. וכבר אמר ה'חזון איש' זי"ע שמה שביטלו חכמים את יצרא דעבודה זרה (יומא סט:) אין זה נחשב 'מעלה' לבני ישראל, אלא אדרבה הרי זה מורה על פחיתות העם, שכל כך נחלשו הדורות עד שכבר אין בכוחם לעמוד בקשרי המלחמה כנגד הצר הצורר, דהרי לכך נוצר האדם, וזוהי תכלית חייו להתייגע במלחמה עם יצרו הרע. כג. איתא מהרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע (בהעלותך תרע"ז, בהא דאמרו שם חז"ל ש'חלשה דעתו של אהרן...) וז"ל. וכן בקין מצינו שחלשה דעתו כדכתיב (ד ו) 'למה חרה לך ולמה נפלו פניך', והקשו המפרשים למה לא יחרה לו מאחר שראה שמרחקין אותו, כדכתיב (שם פסוק ה) 'ואל קין ואל מנחתו לא שעה'. אך היה צריך לקבל הכל באהבה, כדכתיב (שם פסוק ז) 'אם תיטיב שאת', ואיתא בגמרא (ברכות ס:) כל מה דעבד רחמנא לטב עביד, והיה עליו לדעת שכן הוא תהלוכות העולם הזה שמנסין את האדם על ידי חולשת הדעת, עכ"ל. והכלל ידוע, שכשידע האדם שזהו 'נסיונותיו' בעולם הזה יקל עליו לעמוד בהם בגבורה.

כד. כה היה מעשה בשנת תשע"ז באחד מבתי הכנסיות כאן בארה"ק, לקראת שמחת תורה פנו הגבאים לאחד המתפללים, ובקשו ממנו, היות ואין בביהכ"ס כי אם ספר תורה אחד על כן מבקשים ממנו שיזויל בטובו להשאיל להם את הס"ת המונח בביתו לערוך בו 'הקפות', והאיש הסכים להם בחפץ לב. בעיצומם של ההקפות נפל הס"ת רח"ל מיד אחד המתפללים, ונהפך לאבל מחולם, ולא עוד אלא שהאברך אשר מידו נשמט הספר התעצב אל ליבו פנה אל ביתו ונשכב במיטה מרוב בלבול וייאוש...

בהגיע שעת קריאת התורה קראו פרשת 'וזאת הברכה' ב'ספר' הרגיל, ואח"כ פתחו את הס"ת 'השאול' לקרוא בו בפרשת בראשית כדת היום, והנה לא יאומן כי יסופר, עיניהם הרואות שלא נכתב בספר התורה תיבות 'בראשית ברא' אלא הוא מתחיל בתיבת 'אלוקים את השמים'... והתברר למפרע שהס"ת 'פסול' מעיקרו, ולא נפל כאן ספר תורה אלא 'חומש', מיד מיהרו לספר לאותו אברך שכל בכיו 'בכיה של חינו' היא, והוא כבר יכול לצאת מן המיטה... ותחי רוחו. מיד פנה בעל הספר אל הסופר שכתב את 'ספר התורה' ושאלו, הייתכן, כיצד אירעה טעות כזו, השיב לו הסופר, הרי מפורשות אמרתי לך בתחילת הכתיבה שיש הנוהגים להשאיר מקום חלק (ג) בתחילת הספר בכדי לכבד בכתיבת אותיות אנשים צדיקים ומכובדים, ואמרת לי לעשות כן...

לדין יאמר, הנה כל יהודי הוא כמו ספר תורה [ועל דרך שאמרו (שבת קה):] 'העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לס"ת שנשרפה', ולפעמים 'נופל' הוא וממילא מתייאש ונשבר לבו בקרבו כשהוא בוכה ומתאונן על 'ספר התורה' שנפל... לזה נאמר, מה לך בוכה, טעות בידך, אין כאן 'ספר תורה', מעולם לא היית ס"ת כשר, כי מראשית דבר נולדת עם חסרונות וטבעים אלו... ואם אין 'בראשית ברא' עדיין אין כאן ס"ת... אדרבה התחל מעתה בהתחדשות ולבסוף יבוא הספר לידי גמר.

שהיה סובל, אם כן מדוע לא יוותר על תענוג אחד למען כבוד שמו יתברך - בלא צער המיתה.

יסוד זה מובא כמה פעמים במשנתו של הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (פר' אחרי את משפטי, וכן בפר' עקב), ובה כתב בפרשתו (אגרא דכלה בד"ה יש לרמוז) בביאור הכתוב (א ט) ויאמר אלוקים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד כי כל תאוות ותענוגי עולם באים מיסוד ה'מים' (כי ד' יסודות יש - אש רוח מים עפר, וכל מידה מקורה מיסוד אחר) ובאמת מאד קשה לו לאדם לפרוש מדבר שלבו מתאוה, והדבר נראה לו נורא ואיום. אמנם כאשר יזכור כי מוכן הוא למסור נפשו למיתה ממש יקל עליו להתגבר. וזה הביאור יקוו המים שיאסוף תאוותיו הבאות מיסוד ה'מים', ע"י שיחשוב אל מקום אחד - כי ב' פעמים ביום יקרא קרי"ש שמע ישראל - ה' אחד שהיא 'קבלת מסירות נפש' להרוג עצמו שלא לעבור על ג' החמורות (עיי' פרע"ח שער קרי"ש י"ב, ב"ח ק"א, ד"ה ויקראנה), ובה יקל עליו לפרוש² מכל אשר יתאוה לבו.

איתא במדרש (שמו"ר יב ג), משל למה הדבר דומה למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקדוש ברוך הוא את העולם גזר ואמר 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם' (תהילים קטו טז), כשבקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים ואני המתחיל, שנאמר (שמות יט כ) 'זירד ה' על הר סיני וכו''. וביארו עומק כוונת המדרש שאין הכוונה שתחתונים יעלו לעליונים בלבד, אלא שידד הקב"ה כל סדר בראשית, שמעתה התחתונים יעלו במעלה יתר על העליונים, ובשר ודם המתגבר על יצרו חביב לפני המקום ב"ה יותר מהמלאכים שאין להם בחירה³.

ואם יראה האדם שקשה עליו הנסיון, ישים אל לבו אילו היה בא כנגדו גוי עז פנים לאונסו לדבר עבירה - מג' החמורות שבהם מחויב 'הרג ואל יעבור', וכי לא היה מוסר את נפשו למיתה, והרי אז היו מתבטלים מאתו כל תענוגי עולם לבד מיסורי המיתה

ואפשר להוסיף עוד, שהנה כתב הרה"ק ה'ישמח משה' (ד"ה א"י ולי מה יקרו) בשם בעל העיקרים, שכשנדקדק בפסוקי התורה בפרשת בריאת העולם נמצא שעל כל בריאה ובריאה אמר הקב"ה 'כי טוב' חוץ מבריאת האדם שם לא נזכר כן. ומבאר טעמא דמילתא, ש'שלימות' בריאת האדם היא רק לאחר שיתקן עצמו בעבודתו, אבל בשעה שבראו הקב"ה לא היה אלא בהמה בצורת אדם, ולא שייך לומר על בריאה זו 'כי טוב' שעדיין לא נגמרה. וזהו שאמר הקב"ה (א כו) 'נעשה אדם' בלשון רבים, שכביכול אמר הקב"ה לאדם בא ונעשה אדם ביחד, אני בעצם הבריאה ואתה על ידי עבודתך.

ומעתה ידע האדם, שנחשב לו כמי שהקב"ה קבע עמו מראשית כתיבת ה'ספר תורה' החי - אתה ואני 'נעשה אדם', ואתה תכתוב את 'בראשית ברא'... כלומר שהאדם בעבודתו ישלים את צורתו השלימה... ומה לו להתאונן ולבכות כאשר שכח את המדובר.

כה. אמנם דרכו של יצר - לבלבל את האדם בעת הנסיון, שלא יוכל להתבונן מה יהיה ל'מחר', ורק על ידי עבודה גדולה לאלוקים ינצח האדם, כה אמר הגה"ק הסטייפלער זי"ע, הנה מציינו אצל חוה שנתנה לאדם הראשון שיאכל גם הוא מ'עץ הדעת', וברש"י (ג ו) נתן טעם - 'שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת', והתמיהה זועקת, וכי חששה חוה שמא יגרום לה עץ הדעת שתמות, הרי כל אכילתה ממנו היה בעבור שהנחש השיאה לאמר 'לא מות תמותון', אלא, דבעת הנסיון 'מבלבל' היצר את האדם, ואף אם ידעה היטב שתמות מחמת כן, מכל מקום בעת אכילתה 'השכיחה' היצר מהכל, ורק כאשר עבר הנסיון, חזרה ל'דעתה' וידעה שעומדת היא למות מחמת העבירה, לכן מיהרה לתת לבעלה - אדם הראשון שלא תמות היא וישא אחרת.

עצה נפלאה נתנו לנו רבותינו שיכיר האדם ויעריך את כוחותיו ומעלותיו, ועי"ז יוכל לומר לשטן בעת נסיון 'גיבור וצדיק אני' וממילא לא יוכל להפילו, בדרך צחות העמיס הגאון רבי יצחק מווערבוי זצ"ל בכתוב (ג יד) 'על גחונך תלך ועפר תאכל כל ימי חיך, דמי שהולך על בטנו, היינו שנגרר לארץ ואינו מכיר בחשיבותו, שכיח מאד שיתקיים בו סיפא דהאי קרא 'ועפר תאכל כל ימי חיך' להתגולל באשפות וללחך עפר בלשונו, לפיכך צריך תמיד להתחזק בבחינת ויגבה לבו בדרכי ה', ולא יתן למשחית לשלוט עליו ברגשותיו.

כו. בשבת פרשת בראשית בא נכדו של הרה"ק הרבי רבי העניך מאלכסנדר זי"ע בעול תורה ומצוות. משך השבת פנה הרבי רבי העניך לנכדו זה ואמר לו, דע לך שתיבת 'בראשית' נוטריקון 'תרי"ג' ומכוון כנגד התרי"ג מצוות,

דתשרי על עמיה - השפעת חיות ושפע
מחודש זה לכל השנה

צדיקן הדורות היו מרמזים בדברי הזמר של האריז"ל
(אזמר בשבחין ליל שב"ק) 'יהא רעוא קמי דתשרי
על עמיה', שאנו מבקשים ומחלים פני אבינו מלכנו -
יהי רצון שהשפעת חודש תשרי תישאר עלינו עמו
ישראל, לכל השנה כולה.

לנו אלא להכיר בטובתם ולהמשיך בקרבנו את האורה
והשמחה שנשפע עלינו ממרום בימים טובים אלו... אף
בתוך ימות החול - ימי החורף שבשעריהם אנו עומדים.

ואל יאמר, הרי אף בחודש תשרי גופיה נשארתי כאבן
דומם, ולא התעורר לבי - לב האבן במאומה,
אלא ישמע לדברי הרה"ק ה'ערוגות הבושם' זי"ע (ברכה,
ד"ה וישכון) שהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צה:): אצל יעקב
אבינו שבדרכו חרנה עבר במקום שהתפללו אבותיו
ולא עמד שם, בהגיעו לחן אמר אפשר שעברתי על

עומדים אנו סמוך ונראה לימים הקדושים - ירח
האיתנים, ימים מלאי מצוות ודבקות בה', אין

נענה הנכד ואמר לו תיכף, הלא אין החשבון עולה שפיר כי יש את האות ש' שהיא יתירה על מספר תרי"ג, ענהו
הרבי רבי העניך, ש' נוטריקון יצר', ואם תשליך את היצר ממך והלאה תמצא 'תרי"ג'. היינו שעל ידי שישליך האדם
את יצרו ולא ישעה חלילה לדבריו יוכל להתעלות ולקיים את כל מצוות התורה. וזה מה שאנו מבקשים, סיים הרבי
ואמר לנכדו, 'לברית הבט ואל תפן ליצר' כי על ידי מה שאין אנו פונים ליצר הרע עושים אנו רצון השם.

כז. בדרך הלצה סיפר הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, על בחור אחד שלא היה ניהן עם הרבה דעת ושכל,
ומעשיו אף גבלו בטיפשות, והיו כולם מכנים אותו 'מוטיל נאר' [טיפש], לימים מצא את זיווגו ובא בברית
האירוסין, ויהי ביום החופה מצאו אותו בוכה בדמעות שלישי, חבריו שהכירוהו ידעו שאין בבכיתו כל כוונה נעלית,
לכן תמהו באזניו על מה הוא בוכה בעידן חדותא, ויען להם בתמימות 'כעת הכל מכנים אותי 'מוטיל חתן', אך
בעוד כשבוע ימים - בגמר שבעת ימי המשתה יחזרו לקרוא לי 'מוטיל נאר' ואוי לאותה בושח וכלימה, ועל דא
קבכינא...' ועומק כוונתו היתה, שה'טיפש' יבכה כי עוד שבוע אחר גמר ימי החג ישוב להיות 'מוטיל נאר', אך
המשכיל ינצל הזמן להעמיס בקרבו שפע החג לכל השנה כולה.

והיה הרה"ק מזידיטשוב מסיים בקול בוכים. הלא כאותו בחור נבער כן אנו. משך כל ימות השנה שוכחים מכל
אשר שבנו וקבלנו בחודש תשרי... ושוב בתחילת ימי הסליחות, מתעורר הזיק הקדוש בקרבו של כל יהודי וכולנו
נהפכים להיות 'מוטיל חתן' ברוב פארות, עתה משעברו אלו הימים הבה נישא תפילה שלא נשוב להיות 'מוטיל
נאר' כמקדם, ולא נשוב לכסלה עוד, אלא נתעורר מכאן ואילך לעבוד את בוראנו עבודה התמה והישרה.

כיוצא בזה מביא הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע בכתביו את אשר שמע ממגיד אחד עה"פ (תהלים צב יד) 'שתולים בבית
ה' הנה יושבים להם אנשים נטועים ושתולים בבית המדרש ושומעים דיבורי התעוררות ומלהיבים את נימי נפשם,
אך דא עקא ש'בחצרות אלוקיננו' אך יצאו לחצר בית המדרש (בגמר הדרשה), 'פריחו' פרחו ונאבדו מהם כל הדיבורים.
כח. הנה רגילים בני העולם לחשוב כי ימות החול - ימות החורף פחותים בדרגתם, ע"כ מלכתחילה יגשו לימים
אלו ברפיון ידיים ונמיכות רוח... לזה ביארו צדיקים שלכן קוראים במנחה של יום הכיפורים ב'פרשת עריות'
ותגדל התמיהה וכי בזמן גבוה וקדוש כזה יש לנו לקרוא מ'דברים נמוכים' כאלו... אלא, אדרבה, בזה הודיעו לנו
כי בעמוד האדם בתוככי ימות החורף כשנקלע לפעמים ח"ו ל'נסיונות' כאלו או אחרים מעין אלו, אל ירך לבבו,
ולא יביט על עצמו כמי ש'נופל'... אלא אדרבה משם יש בידו להתקדש וכמי שעומד שוב בעיצומו של 'יום הכיפורים'
ואין יום כיפורים זה ליום כיפורים זה אלא שזה בא לו ביגיעתו וזה בא בהתעוררות ממעל.

וכן אמר הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע כי שניים המה בקרא 'אסרו חג בעבותים' (תהלים קיח כז) ו'ננתקה את מוסרותימו
ונשליכה ממנו עבותימו' (שם ב ג), יש מי שאומר אחר 'שמחת תורה' הבה ננתק עצמנו מכל עניני החג ל"ע, והמשכיל
יאמר, אדרבה, הבה נקשור עצמו בעבותות וחבלים לחג העבר. הוסיף ע"ז בנו הרה"ק הפני מנחם' זי"ע, כי שגור
בפי העולם לומר 'אסרו חג בעבותים' - שצריך לקשור את ה'יום טוב' אלינו, ובאמת אין זה נכון, כי היו"ט איננו
בורח כלל וכלל, אלא לנו ייאמר, שלא נברח ממנו אלא נחבר ונקשור עצמנו אליו.

סיפר הגה"צ רבי חיים מאיר יחיאל שפירא זצ"ל מנאראל, שפעם באה חבורת חסידים ממדינת רוס' לשהות
בצל קדשו של הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע בחודש תשרי, במוצאי שמחת תורה נכנסו אל הקודש, ושאלו את
רבם, איך אפשר לעבור מימים נעלים אלו אל הכפור השורר ברוסי' תרתי משמע - כפור בגשמיות וברוחניות, פתח

שמחתנו - השי"ת מאיר ללבבות עמו ישראל באור השמחה, ממנו יוכל האדם לקחת לנפש שמחה אמיתית לשמוח בעבודת השי"ת ובתורה ומעשים טובים כל ימות השנה, והנה השי"ת צופה ומביט עד סוף כל הדורות ראה דור אחרון - דור עני ואביון שיגיעו ימים קדושים האלו ואין איש שם על לב להתעורר בהתעוררות אמת לאמיתו, ושוב כשבא נעילת החג חושב מחשבות וחשבון הנפש איך חלפו ועברו ימים מקודשים כאלה ולא פעל בהם מאומה, ולא התעוררות כדבעי למיעבד,

מקום שהתפללו אבותי ואני לא התפללתי בו, 'יהיב דעתיה למיהדר (נתן בדעתו לחזור) מיד קפצה לו הארץ', ולכאורה צריך ביאור לשם מה עשה הקב"ה נס כזה שתקפוץ הארץ. אלא מבאר הערוגת הבושם וז"ל, אבל כל מעשה אבות סימן לבנים, הנה הבורא כל עולמים יתב"ש מאיר באור פני מלך חיים ביום ראש השנה באור ה'יראה', וממנו יוכל האדם לשאוב יראת שמים על כל ימות השנה, ושוב בעשרת ימי תשובה באור ה'תשובה' ובפרט ביום הקדוש. ושוב בימי סוכות זמן

הרה"ק וסיפר להם על חכמי חלם, שהתאספו לטכס עצה כיצד ניתן להחזיק את השמש שלא תשקע לפנות ערב, ובזה רצו להרוויח שלא ישלוט הקור בשעות הלילה. עד שנמנו וגמרו להניח סירים גדולים בתוך מי הים והם יעכבו את השמש מלשקוע בשעות הערב, וכך עשו. אבל, גדלה אכזבתם כאשר ראו בלילה שעולם כמנהגו נוהג, והחמה שקעה כמו בשאר הימים, וכאשר בדקו מה קרה עם הסירים ראו שהם מלאים קרח, כי הוקפאו מן הקור, היה שם 'חכם' אחד שטען שבודאי ירדה השמש ונכנסה לתוככי הסירים מתחת לקרח ואם ישברו את הקרח ימצאו שם את קרני אור השמש גם באישון לילה ואפילה, דבריו מצאו חן בעיני האחרים וכולם נטלו קרדומים וכלי עבודה כדי לשבור את הקרח, והנה 'גדולה מלאכה שמחממת את בעליה' (גיטין טז:), ועל ידי עבודתם ועמלם התחממו עצמותיהם הקפואים, ומצאו בבואה של השמש... בזה רמז להם הרה"ק, שעליהם לאזור חיל 'לעבוד' עבודת הקודש ובזה יתחממו עצמותיהם במשך כל החורף.

מעשה היה בעיר הבירה לאנדאן (לונדון) - ביהודי שהיה בעה"ב על כמה וכמה בנינים בשכונת גאלדרעס גרין והיה משכירם לאחרים ומהם מקור פרנסתו, הלה היה מקפיד שלא להשכיר מדירותיו לגויים - כושים שחורים בהיותם ידועים כעם קשה - גנבים וגזלנים שאינם פורעים חובם בדמי השכירות... עד, שהגיעו זמנים קשים על העולם (לפני כשמונה שנים) וכל מסחר הנדל"ן ירד מטה מטה, ועמדו הרבה מדירותיו ריקניות משוכרים, באותם הימים בא לפניו 'גוי כושי' שרצה לשכור אחת מדירותיו, הלה העמיד פני עשיר וסוחר גדול ואף סיפר שתחת רשותו כמה וכמה חנויות מסחר, על כן הסכים היהודי והשכיר לו אחד מדירותיו שעמדו ממילא ריקם. עבר חודש ושניים גם שלושה וארבעה ואין קול ואין ועונה, הנכרי נתגלה כגנב מומחה ולא אבה לשלם על שכירות הדירות אף לא פרוטה אחת... משכלו כל הקיצין קראו היהודי ל'בית המשפט', בהגיע עת המשפט שמע השופט את טענתו ושאל את הגוי ומה 'תשובה' יש לך, ויען הנכרי ויאמר, שאינו צריך לשלם לבעליו כי מתחילה היו לו רק צרות בדירה - המים לא הוחמו מעולם, צבעם של קירות הבית היו מתקלפים בכל עת יותר ויותר, דלתות הבית הרעישו ברעש נורא מחמת החלודה, המים אשר בכיור היו דלוחים, בחורף שלטה הצינה ובקיץ שלט החום - וכיו"ב הרבה מטענות ותירוצים שאי אפשר להוכיח שאין הצדק עמו. וכבר היה נראה ליהודי כי הוא עומד להפסיד במשפט - בפרט אחר שה'שופטים' שם ידועים כשונאי ישראל ולא עוד אלא ש'חוקי המדינה' מסייעים הרבה להגן על השוכרים, אלא שלא היה בידו עשות מאומה... עד ששאל השופט את הנכרי, האם פרעת את דמי השכירות לכה"פ פעם אחת, נודעק הגוי, לא ולא, וכי עלי לשלם על דירה כזאת... אז נענה השופט, אכן נודע הדבר, כי רמאי וגנב אתה, כי אם היינו רואים שבתחילה שילמת את חובך היה מקום לקבל את כל טענותיך, אך ברגע שמעולם לא שילמת, הרי לנו הוכחה מוכחת שמעולם לא היה בדעתך לשלם, וכל אלו הטענות אינם אלא תירוצים כי אין ברצונך להוציא מכיסך אפילו שווה פרוטה, צא עתה ושלם לו מרישא ועד גמירא מימי ישיבתך בזה הבית.

הגה"צ רבי אלחנן היילפרין גאב"ד ראדומישלא זצוק"ל שהיה דר בגאלדרעס גרין, היה מוסיף ללמוד ממעשה זה על ה'תשובה והקבלות' אשר הננו מקבלים ע"ע בימים הנוראים והקדושים, כי אך עוברים הימים הקדושים ומיד מתחיל כל אחד עם תירוציו - אם מענייני פרנסה וגידול בנים, או ה'חברותא' שאיננה טובה, הישיבה והכולל אינם טובים וכו', והנה אם 'שילם' לכה"פ בתחילת הדרך את קבלותיו יש מקום לומר כי אכן צדק יש בתירוצים אלו, אבל מי שמיד בראשית השנה כשעדיין לא קיים תשובתו כבר מוצא תירוצים מדוע אין בידו להשלים קבלותיו, הרי"ז מטיל ספק כי מעולם לא היו קבלותיו באמת...

להתקדש עצמם ביותר ובקדושת מחשבה ודיבור ומעשה מיום שמחת תורה עד י"ב יום אחר החג לעומת י"ב חדשי השנה. ונאספים אל בתיהם בקרב אלה י"ב הימים ומחזירין על לימודן כל אחד ואחד לפי שיעורו והוא סגולה נפלאה להיות לעושה אלה עזר מהשי"ת תמיד כל הימים מראשית השנה ועד אחרית השנה וכל אשר יעשה יצליח הן בתורה הן בחסידות והן בכל משא ומתן^{לא}.

בפרשתן (ג כד) 'ויגרש את האדם וישכן מקדם לגן עדן את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים'. ולכאורה צריך ביאור מדוע הוצרכו לשמרו שלא יכנס לגן עדן - ע"י חרב המתהפכת, וכי יפלא מה' דבר - למנעו מהיכנס לגן עדן, הרי את אנשי סדום 'היכה בסנוורים' - בכדי שלא יראו את הדרך המוליכה לביתו של לוט. וכן הסתיר וכיסה מכל באי עולם את מקום קבורת משה. ומדוע כאן הציב את החרב כשמירה מחוץ לגן עדן. אלא ביאורו, כי אדרבה כעת הזאת כשגירש את האדם מגן עדן - שהיה עד עתה רגיל שם, נתן הקב"ה בידו 'שער' ומפתח לשוב ולהכנס לגן עדן. והדרך היא על ידי שיעסוק בתורה היוצאת מבין הכרובים, וילחם במלחמתה של תורה בלהט החרב המתהפכת, על ידי כן יוכל לכנוס ולבוא לתוככי הגן עדן, כי אין קדושה בתורה, ולדידן ייאמר - ע"י עסק התורה כראוי ייפתחו בפנינו שערי 'גן עדן'.

ומה לו לעשות כיוון שהימים כבר חלפו ועברו ואי אפשר להשיב הזמן שכבר חלף והלך לו... ובוזה פעל לדורות שאפילו בשכבר חלפו הימים הקדושים אלא שיהיב דעתיה למיהדר [כאומר, מי יתן ואוכל להחזיר את הזמן אחרנית, ולהתחיל מחדש את חודש הרחמים והסליחות וימים הקדושים... רצון זה חביב כ"כ אצל הקב"ה] וישלח לו ג"כ אורות אלו להאיר מחשבו... [כמו שהביא את הר המוריה ליעקב אבינו מיד כשחשב לחזור לשם] [עכ"ל].

שבת בראשית - שמחת תחילת התורה וגדולת הימים שאחר שמחת תורה

הרה"ק הרש"ב מליובאוויטש זי"ע מביא משם זקנו הרה"ק ה'צמח צדק' זי"ע כי כביכול יש שמחה גדולה בשמים ממעל בשבת זו, כדוגמת האב השש ושמח בשעה שהוא מוליך את בנו לראשונה לבית תלמודו. כך נמי בראשית שנה - כשאנו בנים למקום מתחילים את התורה מ'בראשית'^כ הרי אבינו שבשמים שש ושמח וממילא בידינו לפעול בו גדולות ונצורות.

כתב הגה"ק רבי חיים פאלאג'י זי"ע (ספר חיים סי' לו) וזה לשונו 'אשר קבלה בידינו כפי מה שמתנהג האדם בי"ב ימים הראשונים של מוצאי החג בן יהיה תמיד מראשית השנה ועד אחרית שנה^ל, ומנהג חסידים הראשונים

כט. ביאור נפלא ביארו בספרי מוסר וחסידות (לב העברי, אור ישראל להגרי"ס כוכבי אור אות ז, שארית מנחם ועוד) במה שאמר הקב"ה לנחש 'הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב' (ג טו), שהאדם יכה את הנחש ב'ראש' כלומר שבידו לצאת ברגע אחד מאפילה לאור גדול על ידי שיקבל על עצמו עול תורה, ומיד נחשב 'ראש' - חשוב ויקר בעיני ה'. אך כשרוצה הנחש להכות את האדם הרי 'עקב' - עליו להלך מהלך רב ורחוק מ'עקב' עד ל'ראש' - קמעא קמעא, וכמו שאמרו (שבת קה:): כך הוא דרכו של יצר היום אומר לו עשה כך ומחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו...
ל. איתא מהרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בראשית) וז"ל. ויאמר לו איכה (ג ט), סיפר על אחד החסידים שעמד על הגשר במרכז העיר ווארשא וראה איך שבני אדם רצים רצים אצים כמבולבלים, ואמר, רבש"ע, היכן אתה והיכן אני. כיוצא בדבר, אמר לו הקב"ה לאדם איכה - התבונן היכן היית קודם החטא....למעלה מדרגת מלאכים, ועכשיו איפה אתה, איך נפלת כ"כ. וכן בשבת קודש זה צריך כל יהודי לומר לעצמו: איכה, הלא אך זה עתה היה חודש תשרי, ר"ה עשי"ת יוה"כ סוכות ושמ"ע ושמחת תורה, אשר כל אחד התעלה והרגיש בעצמו התעוררות הלב, איכה, איך כבר שכחת מהכל וכלא היה כלום חזרת לקדמותך.

כך ביאר הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ראה, ד"ה לא תעשון) שלאחר הימים הנוראים, אומר הקב"ה לעמו בני ישראל 'כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך' (ירמיה לא טו-זט) - כי יש שכר לפעולת התפילות ואימת הדין שכל העוונות נמחלים. ואם תשאל, אם כן מדוע עדיין לא בא בן ישי, כי לאחר אלו הימים הקדושים - 'ושבו בנים לגבולם', שהכל חוזרים לסדר יומם כדאשתקד, ושכחו מכל אשר עבר עליהם.
לא. מרגלא בפומיה של הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימינוב זי"ע שכל הרוצה שיישאר אצלו אור המועד, עליו להתמיד לאחר המועדות בתורה בחשק, והתורה הקדושה הלא היא הכלי המוכשר להכיל את כל השפעות החג מיניה אזלינן.

באר הפרשה - בראשית

אף קללתו - בזיעת אפך תאכל תתקיים בשלימותה, ויצטרך להזיע הרבה בכדי להרוויח את מטה לחמו, אבל המתנהג בחסד וברחמים ומיקל מעליה את קללתה שמכבדה ואינו מושל עליה, אף הקב"ה יקל מעליו את קללתו ולא יצטרך להצטער כ"כ בקללת הפרנסה, ויהיה מנת חלקו שפע של עשירות בהרחבה ובניקל ליד.

בפרשתן (ה כד) 'ויתהלך חנוך את האלוקים ואיננו כי לקח אותו האלוקים', וברש"י שלקחו הקב"ה קודם זמנו כדי שלא ילמד ממעשה דורו, והנה פשיטא כי אין לנו כל שמץ השגה באותו 'מלאך אלוקים', אלא שיש לנו ללמוד לדידן, מה שכתב הרה"ק החת"ם סופר זי"ע (בפרשתן ד"ה ויתהלך, עיי' גם כת"ם משמו). כי הנה חנוך לא היה כאברהם אבינו אשר היה מקרב לב הברואים לאביהם שבשמים, כדכתיב (יה יט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו'', וממילא מובטח היה שלא יחטא שהרי 'כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו' (אבות ה יח). משא"כ חנוך היה מתבודד ומתרחק מבני אדם והיה מתהלך את האלוקים לבדו, על כן חישש שמא ילמד ממעשה בני דורו, ולכן ואיננו כי לקח אותו האלוקים. מכאן ילמד כל חד בדידיה - לסייע ביד כל איש מבני ישראל אם ברוחניות אם בגשמיות, כי אך זכויות אלו יעמדו לו לאדם לעד ליה.

תחילתה גמילות חסדים - מעלת גמילות חסדים בגופו וממונו איתא בחז"ל (סופה יד.) 'תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים' לב, תחילתה חסד - כמו שכתוב בפרשתן (ג כא) 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', וכבר פירשו דלכך למדו 'תחילתה חסד' דייקא מפסוק זה - להורות בזה שפעמים מצטרף האדם לומר, וכי לפלוני עלי להיטיב, הרי הוא בעצמו אשם בכל מצבו וגרם זאת לעצמו בידים זכרומה בשאר טענות, על זה אמרינן ליה, הרי גם אדם ואשתו היו אשמים בעצמם, שהרי בחטאם גרמו לעצמם שיצטרכו ל'כסות' ללבוש, ואף על פי כן 'ויעש ה' אלוקים כתנות עור וילבישם', אף אתה תנהג ותתדמה בזה ליוצרך ובוראך לג.

וסגולתו לפרנסה ועשירות גדולה כדאיתא בגמרא (ב"מ נט). אמר רבא לבני מחזא 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו', והיינו, שסגולה לעשירות היא לכבד את אשתו. וצריך ביאור מה ענין זה לזה, ושמעתי לפרש באופן נחמד, דהנה בעת שחטאו אדם הראשון וחווה בעץ הדעת נתקללו שניהם, זה בקללת 'בזיעת אפך תאכל לחם' (ג יט), וזו בקללת (שם טז) 'והוא ימשול בך'. ונמצא שניתן רשות לבעל למשול ולרדות באשתו ולהכריח אותה לכבדו ולשמשו כרצונו, אמור מעתה - אם עומד האדם על שלו ושומר שתתקיים הקללה באשה

לב. והנה כתיב בפרשתן (ב ז) 'וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים', וברש"י, עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. ביאור נחמד ביאר הגאון רבי ישראל סלאנטער שהכוונה שבנוגע לעצמו יהיה 'מן העליונים' - שבנוגע לצרכי עצמו יחיה כמי שהוא 'מן העליונים' שאינו צריך מאומה, ולאחרים - 'מן התחתונים', שהם צריכים לכל טוב בגשמיות וידאג למלאות חסרונם על צד היותר טוב.

לג. הרה"ק מרוז'ין זי"ע היה מבאר את הכתוב (ד ז) 'אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ', לענין אהבת כל איש מישראל, אם תיטיב מי שתיקן את מידותיו, ונעשה בעצמו טוב, אזי שאת יש בידו לשאת ולסבול כל יהודי. אבל אם לא תיטיב, אם בעצמו אינו טוב, שעדיין לא תיקן את מידותיו, אזי לפתח חטאת רובץ - ימצא חטאים וחסרונות אצל כל אחד (הובא גם בויקהל משה, משנת תשט"ז).

לד. ועל כולנה, יזהר בדיבורו שבין אדם לחברו, כי כוחו של דיבור כה רב וגדול - הן לבנות ולהחיות עם רב כשהוא טוב, ולאידך, ח"ו להרוס להחריב ולהרוג כשהוא רע, יש שאמרו לבאר ביאור נפלא בדברי הכתוב בפרשתן (ד ה) 'ויאמר קין אל הבל אחיו, ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו', ולא כתיב מה אמר קין אל הבל, ולכאורה צריך ביאור אם לא רצתה התורה הק' לגלות מה אמר לו - מדוע נכתב 'ויאמר קין אל הבל', אלא שזאת גופא רצתה התורה לומר, כי אין כל נפקא מינה מי אמר ומה אמר, היה כאן איזה דיבור... ומשם כבר נתגלגלו דברים עד כדי רציחה... כי מכל דיבור קטן אפשר שתתלבה אש מהארץ עד לב השמים. ויבוא איש על אחיו - עצמו ובשרו ויהרגהו, והיטב היטב יש לו לאדם להתבונן קודם שהוא מוציא דבר מה בפיו.

לה. כתב החתם סופר (שו"ת חו"מ סי' כ) לבני קהילה אחת שעוררו מחלוקת על המרא דאתרא, וזה לשון קדשו 'כשם שקשה עונשם של מידות (משקלות עיי"ש) יותר מעונשם של עריות (ב"ב פה:), כך גדול שכרם של מידות טובות יותר משכרן של אריות בתורה'.

נמצינו למדים בכוחה הגדול של התחדשות, עד שהשמן הוא היצר נבהל בראותו שבני ישראל מתחדשים ומתחילים מ'בראשית', וישים כל כוחו למנוע מהם את 'התחדשות'. וביאור הדבר כי בכוח זה הרי הם מנצחים אותו לגמרי - שהרי אי אפשר לו לבוא לאדם המלא חיות בעבודתו את ה' ולפתותו במשאות שזוא ומדוחים - בשטותים והבלים לילך לחצוב בורות נשברים...

וזכר דרשו חז"ל 'בראשית' - בשביל התורה שנקראת ראשית. והיינו שכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל התורה הקדושה ולומדיה, ואלמלי תורה חוקת שמים וארץ לא שמתי (ירמיהו לג כה). ואין גדולה כתורה... אין סגולה כתורה... אין קדושה כתורה... יי

ואין ברכה כתורה, כי בה טמונים כל הברכות - ברוחניות ובגשמיות מתוך שפע קודש ברוב טובה וברכה, וכדרך שהיה נוהג הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע לבאר משם הרה"ק האור לשמים' מאפטא זי"ע (פר' נצבים) מה דכתיב בפרשתן (י י) 'ותהי ראשית ממלכתו בבל', שראשית קבלת עול מלכות שמים היא לעסוק בתלמוד בבלי, ומשם תבוא לו ארך - אריכות ימים, וגם הוא לשון רפואה.

שנקראת ראשית - התחדשות בכלל, ובפרט בעסק התורה בפתח התורה הקדושה (א א) כתיב 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', ופירש הרה"ק מלעכוויטש זי"ע (תורת אבות בראשית) על משקל דברי חז"ל (הובא ברש"י א א) שאמרו בראשית - 'בשביל ראשית', כי הנה בורא העולם מחבב את הראשית - את תחילת עבודתו של אדם את בוראו, ועבור ראשית זו ברא אלוקים את השמים ואת הארץ.

כי באמת, אכן צדקו טענתם של קרוצי חומר - שאין בכוחם להשיג ולהעפיל גבוה בעבודתם, ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו אלא אומר להם אתם עשו ככל אשר תשיג ידכם - להתחיל בעבודה, והשאר 'לקל גומר עלי'. וזהו אומר בראשית - עבור התחלה זאת בלבד ברא א' את השמים ואת הארץ יי.

והנה רבים מקשים מדוע אין מתחילים לקרוא את התורה מבראשית מיד בתחילת שנה בראש השנה, ומבאר ב'לבוש' (תקפ"א א) שזאת בכדי לערבב את השמן - שלא יבין מקריאת 'בראשית' שהיום ראש השנה הוא, על כן מתחילים 'בראשית' רק לאחר הימים הנוראים.

וכבר ידעת את דברי ה'מדרש' בפרשתן (בר"ר ד ו) למה לא נאמר 'כי טוב' ביום השני לבריאה, אמר רבי חנינא, לפי שבו נבראת המחלוקת (חלוקת מים עליונים ומים תחתונים), שנאמר 'ויהי מבדיל בין מים למים'. אמר רבי טביומי, אם מחלוקת שהיא לתיקונו של עולם ולישובו. אין בה 'כי טוב'. מחלוקת שהיא לערבובו, על אחת כמה וכמה. ומכאן נלמד, שאפילו המחלוקת שהיא לצורך העולם אינה כי טוב.

לו. וכן למדו ענין זה מה'אור' שנברא לו לאדם הראשון, שהנה איתא (ירושלמי ברכות פ"ח ה"ה; בר"ר יא ב), שלשים ושש שעות שימשה אותה האורה שנבראת ביום הראשון, שתיים עשרה בערב שבת ושתיים עשרה בליל שבת ושתיים עשרה בשבת, והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו וכו', כיון שיצאת שבת התחיל משמש החושך ובא, ונתיירא אדם וכו'. אמר רבי לוי, באותו שעה זימן הקב"ה שני רעפין (ובבבלי פסחים נד. איתא 'שני אבנים') והקישן זה לזה ויצא מהן האור וכו', ובירך עליה בורא מאורי האש. אולם במקום אחר (פרקי דרבי אליעזר פ"כ) מבואר בזה"ל: כיון שראה אדם מוצאי שבת עם דמדומי חמה ומתחיל החשך לבוא, התחיל אדם טופח על פניו וכו', נשתלח לו עמוד אש להאיר לו ולשמרו מכל דבר רע, ראה לעמוד האש ושמח בלבו, ואמר עכשיו אני יודע שהמקום עמי וכו'. ולכאורה מצינו סתירה בדברי חז"ל האם אדם הקיש על שני אבנים או שנשתלח לו עמוד אש מן השמים. אלא שבתחילה הקיש אבנים זו בזו, וכיון שעשה כן בכוחות עצמו שוב סייעו לו מן השמים בכפל כפליים וירד עמוד אש להאיר לו. לז. משל נפלא שמעתי בשם אחד מגדולי ומאורי הדור שליט"א, נדמה בנפשנו, אדם נכבד ומשכיל שהגיע בדרך הילוכו לקמפוס (מתחם) גדול מאד הכולל מספר בנינים רחבי ידיים. אחד מהם משמש כבית מדרש גדול נאה ומרווח ולצידו אוצר ספרים מלא וגדוש בספרים, ומספר חדרי שיעורים, ואף מקוה טהרה צמוד לו. במשנהו 'חדר אוכל' גדול עם מאות מקומות ישיבה, ואף מטבח עם עשרות עובדים. ובמבנה השלישי ניצבים עשרות רבות של חדרי שינה, גם כאן פגש עשרות עובדי תחזוקה העומדים הכן לשרת בכל מה שיידרש. רק דבר אחד חסר היה שם, 'טבלא' (שלט) המודיע מה טיבו של הקמפוס הלז, למה הוא משמש ומה ייעודו.

באר הפרשה - בראשית

יה"ר שנזכה להתחיל ראשית ימות החורף בהתחדשות האמונה הטהורה, ונזכה לביאת ינון במהרה דידן וחיית גדולה^{לח}, מתוך התמדת התורה ובררכי אבי"ר.

האיש המשכיל החל לחקור בדעתו ולנסות להבין את סוד כוונתו ומטרתו של בוני הקמפוס הענק. כאשר לפניו עמדו ב' אפשרויות, האחת שנבנה כאן בית מלון (hotel) לצורך האנשים הזקוקים למרגוע ומנוחת הנפש. כאן יוכלו לנוח מעמל נפשם בחדרי השינה ולהבריא את גופם במטעמים שיוגשו להם בחדר האוכל, וכל זאת מבלי לוותר על תפילה בציבור ושיעורי תורה בביהמ"ד המרווח ואף לא לבטל יום אחד מטבילה במקוה טהרה. לאיך, עלתה בדעתו אולי מטרת בוני המתחם הענק היא הקמת ישיבה קדושה למאות עמלי תורה שישקיעו את רוב אונם ומרצם בעמל התורה הקדושה יומם ולילה בהיכל ביהמ"ד בקדושה ובטהרה, ואף יוסיפו להחכים בשמיעת שיעורים בתורה ויראה תמידין כסדרן מרבותיהם בחדרי השיעורים. ובכדי קיום גופם ישברו את רעבונם בסעודות המוגשות בחדר האוכל. כאשר מדי ליל יאגרו כוחות להמשך עמלם ביום המחרת בחדרי השינה שיעמדו לרשותם.

ובאמת, 'שני צדדיו' של אותו חוקר מרוחקת המה במהותן זו מזו כרחוק מזרח ממערב. כי אם ב'בית מלון' מדובר, הרי שהעיקר והתכלית שלשמו מיועד הכל הם חדרי השינה והאוכל, אלא שבהיות ולא ייתכן מבלי להעמיד גם 'צרכי דת', לכך טרח בעל הבית לבנות בימה"ד, ספריה וגם חדרי שיעורים, ואפילו על מקוה לא פסח למען הנופשים... משא"כ, אם מטרתו היא הקמת 'ישיבה', הרי שהתכלית העיקרית היא 'בית המדרש' ו'אוצר הספרים' ו'חדרי השיעורים' ו'מקוה הטהרה'. אלא שבכדי לקיים הציווי 'נשמה שנתתי בך החיה אותה' נצרכים גם חדרי האוכל ופנימיית חדרי השינה....

וככל החזיון הזה, יש ביד איש משכיל על דבר אמת לחקור ולהסתפק במהותו ותכליתו ומטרתו של עולמנו הזה שבו הננו נמצאים, אשר בו בכל מכל כל, אכילה ושינה מחד, ותורה ותפילה וחי הרוח מאידך. האם העיקר בו, הוא האכילה והשינה והמנוחה ורק 'בשביל הנשמה' לא שייך להישאר בלא תפילה ושיעור תורה. או שהאמת היא בהיפך הגמור מזה, כי מהות העולם היא בשביל התורה. די וועלט איז א ישיבה (העולם הוא ישיבה) וכל שאר צרכי בני האדם המה רק טפלים ומסייעים לתכלית שלשמה 'באנו לישיבה'... ואם אך יבוא מאן דהו ויעלה על דל מחשבתו כי ה'תכלית' עלי חלד היא להגדיל הון ולהרבות נכסים ולחיות חיי תענוגות, אף אם לא יוותר על 'חובותיו' הרוחניים, הרי טועה הוא טעות מרה ונוראה בעיקר תפקידו בעולמו ובמטרת ברוא ה' אלוקים שמים וארץ. כי אכן – די וועלט איז א ישיבה.

ולזאת באו חז"ל הק' וגילו את אוזנינו בדרשת פתיחת התורה הקדושה בתיבת 'בראשית'. הידעת לאיזו תכלית נבראו שמים וארץ וכל אשר בהם - בשביל התורה שנקראת ראשית, ובשביל ישראל שנקראו ראשית, לידע להודיע ולהיוודע, כי תכלית בריאת העולם היא בשביל התורה. די וועלט איז א ישיבה (העולם הוא ישיבה) וכל שאר צרכי בני האדם המה רק טפלים ומסייעים לתכלית שלשמה 'באנו לישיבה'... ואם אך יבוא מאן דהו ויעלה על דל מחשבתו כי ה'תכלית' עלי חלד היא להגדיל הון ולהרבות נכסים ולחיות חיי תענוגות, אף אם לא יוותר על 'חובותיו' הרוחניים, הרי טועה הוא טעות מרה ונוראה בעיקר תפקידו בעולמו ובמטרת ברוא ה' אלוקים שמים וארץ. כי אכן – די וועלט איז א ישיבה.

וכשם שדעת לנבון נקל, כי בחור שיחפוץ לחסות בצל ה'ישיבה', ויגלה את אוזנו של ראש הישיבה לאמר - ראה נא, איש אמת אנכי, ואגלה לפני ראש הישיבה מצפוני לבי. חפץ אנכי בישיבה כי 'מטעמים' ערבים מחלקים שם לסועדים ערב ובוקר וצהריים, וכמו"כ תערב שנתי למאד בחדרי הפנימיה. ולשם כך 'מסכים' אני גם להשתתף בשיעורים ובתפילות....הלא פשוט וברור שלא יאותו לקבלו לבין שורות התלמידים, משום שהפך את העיקר לטפל והטפל לעיקר, כיו"ב ייאמר לענין החיים בעולם הזה.

ועוד זאת פשוט וברור, שאין כל מקום לאחד מעובדי המטבח או מאנשי התחזוקה אשר בה'ישיבה' להתרברב על אחד מעמלי התורה, באומרו ראה כמה גדלה מעלתי עליך לאשר אני מחזיק את כל המקום הזה, ואילו אתה 'משתמט' מחובותיך ואינך 'נושא בעול'. הלא לשחוק וללעג יחשבו דבריו, כי כל מטרת ותכלית הכל היא בשביל אותו צורב המשקיע את מעייניו בעשיית רצון הי"ת. והנמשל מובן מאד לה'ישיבה' שהיא העולם - ביחס לכל - 'אלו שלא נבראו אלא לשמשני ואני לא נבראתי אלא לשמש את קוני' (קידושין פב.).

לח. נהגו בכמה מקהלות ישראל מקדמת דנא, לברך ברכת החודש לחודש מרחשוון בנעימה של ניגון לימוד הגמרא, כי הזמן גרמא להתחיל את התורה הקדושה מחדש (מנהגי פרנקפורט אות טז, הובא ב'נטעי גבריא').